

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 február Tanulmány

Sz. Bíró Zoltán: Az Orbán-kormány Oroszország-politikája: retorika és valóság

2009 őszétől figyelmet érdemlő átalakuláson ment keresztül a jelenlegi kormánypárt Oroszország-politikája. Olyannyira, hogy ez az átalakulás egy idő után már nem egyszerűen a keleti politika pragmatikus fordulatát jelentette, hanem e politika térbeli kiterjesztését és tartalmi „átfogalmazását”. Az előbbi nyomán néhány egykori szovjet tagállam – mindenekelőtt Azerbajdzsán, Grúzia és Kazahsztán –, valamint Kína és az arab világ néhány országa Magyarország fontos külpolitikai és külgazdasági partnerévé lépett elő. Ez önmagában akár még indokolt is lehetne, ha ezért a magyar kormány nem fizetne nem egy esetben aránytalanul magas, avagy elfogadhatatlan politikai árat. Ráadásul mindezt úgy teszi, mintha ez a most felfedezett partneri kör ellensúlyozni tudná a nyugati szövetségeseinkkel való kapcsolatainkban elszenvedett veszteségeinket. E politika tartalmi „átfogalmazása” pedig azzal járt, hogy a „keleti szél”-retorikájába bevont országok tekintetében a hivatalos magyar magatartás kezdett egyre megengedőbbé és elfogadóbbá válni. Mindez éles ellentétben áll a Fidesz ellenzéki korszakában ezen országok kapcsán képviselt – a pragmatikus kapcsolatépítést is határozottan bíráló – álláspontjával.

Ez az éles és nehezen követhető fordulat mindenekelőtt az Oroszországgal kapcsolatos energiapolitikai együttműködés tekintetében mutatkozott meg a legfeltűnőbbben. A Fidesz vezető politikusai lépésről lépésre adták fel ellenzéki korszakukban képviselt álláspontjukat. Azt az álláspontot, amely éveken át teljes mértékben elfogadhatatlannak találta a magyar kormány Déli Áramlattal kapcsolatos magatartását. Az ellenzéki párt a szociálliberális kormányt oroszbarátsággal vádolva arra próbálta rábírní, hogy hagyjon fel az orosz–olasz együttműködésben megépíteni tervezett gázvezeték támogatásával és lépjen ki a projektből. A kormány azon döntését pedig, amellyel 2008 elején – egy kormányközi megállapodás aláírásával – csatlakozott a Déli Áramlat megépítéséhez, már az aláírás napjának délutánján „alkotmányos puccsnak” minősítette. 2009 őszétől azonban Orbán és környezete elkezdte felülvizsgálni korábbi álláspontját. Kormányra kerülve pedig rövid időn belül éles fordulatot tettek. Ennek fontos állomása volt a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2010. augusztus derekán kiadott nyilatkozata. Az ugyanis – az előző kormányok álláspontjával lényegében megegyezően – leszögezte, hogy „egyoldalú gázellátási helyzete miatt Magyarország érdekelt úgy a különböző gázszállító útvonalak kiépítésében, mint a több forrásban. Így támogatja mind a Nabucco, mind a Déli Áramlat tranzitvezetékek megépítését és összekapcsolását a hazai elosztó rendszerekkel”. (*Népszabadság*, 2010. augusztus 18.) Ez lényegét tekintve korrekt álláspont volt, mindenekelőtt azért, mert Európában nincs még egy olyan ország, amelynek gázellátása oly mértékben lenne sérülékeny és kiszolgáltatott, mint Magyarorszáé. Ez pedig abból – a ma már talán széles körben ismert – körülményből fakad, hogy miközben a magyar gazdaság elsődleges energiafelhasználása több mint 40 százalékban földgázalapú, aközben az ország földgázszükségleteinek 80–85 százalékát kénytelen külső piacokon – 2007–2008 idején még csaknem kizárólag Oroszországból – beszerezni. Ez kétségtelenül kényes

helyzet volt és maradt részben máig is, amit csak tovább súlyosbított az a körülmény, hogy a gázbeszerzés lényegében egyetlen vezetéken, az Ukrajnán áthaladó szállítórendszer egy leágazó szálán át történt. Ma már ennél valamivel jobb a helyzet, mert Magyarország nyugati irányból is egyre nagyobb mennyiségű gázt vásárol. Azokban az években azonban még nem ez volt a helyzet. Következésképpen ilyen körülmények között minden felelős kormánynak kötelessége keresni azokat a megoldásokat, amelyek valamilyen módon és mértékben csökkenthetik az ellátás körüli bizonytalanságokat. És a Déli Áramlat a 2007-es meghirdetésekor éppúgy ebbe a kategóriába tartozott, mint az EU által támogatott Nabucco-projekt.

Az utóbbi elvileg kétségtelenül több előnyt kínált, mert – szemben a Déli Áramlattal – nemcsak új szállítási útvonalat ígért, de új – az oroszországitól független – beszerzési forrásokat is. Csakhogy a Nabucco-projektnek kezdet kezdetétől volt egy súlyos deficitje: nem látszódtak – és ma sem látszódnak – a vezeték megbízható feltöltésének forrásai. És nem azért, mert ennek természeti korlátai lennének. Erről szó sincs, mert mind az iráni, mind a Kaszpi-tenger környéki tartalékok bőségesen elegendőek ahhoz, hogy akár több, Nabucco méretű vezeték is feltöltsenek. A probléma mindig is abból eredt, hogy – miután Irán nukleáris programja miatt kiesett a lehetséges forrásországok közül – a Teherán helyére belépő posztszovjet államok – Azerbajdzsán, Türkmenisztán és Kazahsztán – politikai önállósága felettébb kétségesnek tűnt. Vagyis kérdéses volt – és maradt máig –, hogy ezek az államok készek-e és képesek-e Moszkva akaratával szemben európai piacokra juttatni értékes energiaforrásaikat. És ez a kétség, ahogy ezt az elmúlt évek fejleményei igazolták is, messzemenően indokoltnak bizonyult. Olyannyira, hogy ezt maga Orbán Viktor is kénytelen volt elismerni, amikor tavaly áprilisban váratlanul – és mint utóbb kiderült: kéretlenül – bejelentette, hogy a MOL elhagyja a Nabucco-projektet az annak megvalósításával kapcsolatos bizonytalanságok miatt. De ezek a bizonytalanságok 2007-ben – a Nabucco kontra Déli Áramlat vita fellobbanásakor – éppúgy látszódtak, mint most. Ez azonban a Fideszt akkor a legkevésbé sem zavarta. Végig úgy tett, mintha a Nabucco körüli kétségek lényegtelenek lennének, míg Magyarország csatlakozása a Déli Áramlathoz „energetikai rabláncra” fűzné jobb sorsra érdemes hazánkat. Vagyis az akkor ellenzékben lévő Fidesz a legkevésbé sem volt tekintettel az ország kényes gázellátási helyzetére – szemben a két évvel később nyilvánosságra hozott álláspontjával – és egy olyan projekt egyoldalú támogatására szólította fel a szociálliberális kormányt, amelynek megvalósulási esélyei kezdet kezdetétől felettébb kétségesek voltak.

Azt, hogy a megvalósítás esélyei mennyire bizonytalanok voltak és hogy e bizonytalanságok mindenekelőtt politikai eredetűek – többek között – az is jól mutatta, hogy a Türkmenisztánból kiinduló és Kínába tartó – a Nabucco eredetileg tervezett kapacitásával lényegében azonos teljesítményű – transzeurázsiai gázvezeték kevesebb mint másfél év alatt meg tudták építeni. Mindezt pedig azért lehetett megtenni, mert ennek a vezetéknek a megépítése nem ütközött politikai akadályokba, nem keresztezte Moszkva érdekeit. Eközben a Fidesz-favorizálta Nabuccóval – a végtelen politikai egyeztetéseken és konferenciákon túl – lényegében nem történt semmi. Ennek ellenére lehetett persze azt állítani – mint ahogy tette ezt Németh Zsolt, a Fidesz akkori külügyi kabinetvezetője is –, hogy a Nabucco építéséről rendelkező, 2009 júliusában, Ankarában aláírt kormányközi egyezmény maga az „energiapolitikai rendszerváltás”, csak hogy ezt semmi nem támasztja alá. Egyrészt, mert máig – immár 2013 elejéig – egyetlen méter sem épült meg a Nabucco-vezetékéből, de ha netán meg is épülne majd – amire ma már lényegében semmi esély sincs –, akkor is csak legfeljebb évi 2,5 milliárd köbméter pótlólagos mennyiséget tudna Magyarországra eljuttatni. Ezt „energetikai rendszerváltássá” kikiáltani, finoman szólva is erős túlzás. Miként az a Fidesz politikusai által akkortájt unalomig sulykolt állítás is, hogy a Déli Áramlat megépülte tovább növelné Oroszország európai energetikai térszerését. Csakhogy ez az állítás sem felel meg a tényeknek. Már csak azért sem, mert az

már a globális válság előtti évekre sem volt igaz, az azt követőre pedig végképp nem. Ha megnézzük, hogy miként alakult Moszkva részesevé az EU mai 27 tagállamának együttes gázimportjában, akkor láthatjuk, hogy míg ez az arány 1980-ban 80 százalék körüli volt, addig tizenöt év elteltével már 64 százalékra apadt. De ez a folyamat a későbbiekben sem állt le, így 2007-ben a Gazprom részesevé már csak 41 százalékos volt, míg 2008-ban már a 40 százalékot sem érte el. Ennek ellenére a Fidesz ellenzékben folyamatosan az orosz energetikai mumus képével riogatta a magyar társadalmat. Ahogy azonban kormányra kerültek, hirtelen megfélemedtek erről. A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2010-es nyilatkozata pedig már azt állította – egyébként helyesen –, hogy a kormányzat azért támogatja a Déli Áramlatot, mert e vezeték „az orosz gáz szállítását Ukrajna megkerülésével teszi”. Mindez pedig azért jelent fontos előnyt, mert „az elmúlt évek tapasztalatai alapján a magyar földgázellátást külső tényezők: a tranzit- és forrásország (Ukrajna és Oroszország) vitái veszélyeztetik a legnagyobb mértékben”. Igen, pont erről van szó. Meg arról, amit ugyancsak helyesen állapított meg a minisztériumi közlemény, hogy e viták rendezését még az EU legfelsőbb vezetésének nyomásgyakorlása sem tudta érdemben befolyásolni. Elgondolkodtató, hogy ehhez képest milyen magabiztosan tudták bírálni a Gyurcsány-kormányt politikai ellenfelei állítólagos tehetetlenkedése miatt a 2009-es orosz–ukrán gázcsörte idején. A Fideszhez közel álló Budapest Analyses 2009. január 30-i, az orosz–ukrán gázvitát áttekintő elemzése, például, egyenesen úgy fogalmazott, hogy „az unió cselekvésének késedelmes volta részben annak is köszönhető, hogy a leginkább érdekelt felek, köztük a magyar kormány sem lépett fel elég erélyesen”. Érdekes, hogy másfél évvel később minderről már egészen másképp vélekedtek, ahogy általában is megváltozott a véleményük a Déli Áramlat projektről.

A Fidesz vezető politikusai és szakértői, amíg ellenzékben voltak, rendre azért utasították el az orosz–olasz vezetékprojektet, mert az állítólag veszélyezteti a közös európai energiapolitikát, mert az gyengíti Magyarország energiabiztonságát, mert az ellehetetleníti a Nabuccót, és mert az tovább növeli az ország Moszkvától való energiafüggését. Joggal merül fel azonban a kérdés, hogy ha mindez igaz volt 2007 és 2009 közt, akkor vajon mitől vált mindez mára hamissá, azaz egyszerűen lényegtelenné? Miért volt mindez korábban kockázatot jelentő körülmény, és miért nem az ma? Csaknem azért e hirtelen fordulat, mert mindez korábban sem volt igaz, ám az akkori kormányt ezekkel a hangzatos vádakkal ragyogóan lehetett támadni, hírbe hozni, lejáratni?

Orbán – aki politikai pályafutása kezdetétől bizalmatlan volt Oroszországgal szemben, és aki első kormányzása idején szinte minden alkalmat megragadott arra, hogy nyilvánosan oktassa ki a kilencvenes években folyamatosan gyengülő keleti óriást – 2007-ben érezte meg újra annak lehetőségét, hogy az orosz kártya ismételt kijátszásával visszanyerheti Washington bizalmát. Orbán és környezete ettől kezdve nap nap után hajtogatta, hogy nem szeretné, ha Magyarország a Gazprom legvidámabb barakkja lenne – ugyan ki szeretné ezt e hazában? –, és ő bizony nem érti a magyar kormány politikáját, amely szerinte – mint ahogy ezt 2007 novemberében, soros amerikai látogatásakor megjegyezte – továbbra is a Nyugat és Kelet közti híd szerepét szánja Magyarországnak, holott „mi nem híd vagyunk, hanem hídfő, méghozzá a nyugati oldalon”. És, ha „hídfők” vagyunk, úgy nagyon is érthető, hogy miért kellett „alkotmányos puccsot” kiáltani a Déli Áramlatra vonatkozó első kormányközi megállapodás aláírásakor, függetlenül attól, hogy az akkor parafált megállapodás lényegében semmire sem kötelezte a feleket. De kit izgatott akkor mindez, ha nem a tényleges helyzet bemutatása volt a cél, hanem annak sulykolása, hogy a magyar kormány külön utakon jár, mert oroszbarát. Ez a vízió egészen odáig terebélyesedett, hogy Németh Zsolt, a Fidesz vezető külpolitikusa még 2009 áprilisában is – alig fél évvel Orbán fordulatot jelentő szeptemberi útja előtt – továbbra is úgy gondolta, hogy az Oroszországhoz fűződő kapcsolatok a magyar külpolitika „pregnans” vitatémája, amihez hasonló „orientációs vita” csak Szerbiára jellemző. De miért is? Érvek

azonban ezúttal sem kerültek elő. Nehéz is lett volna akár csak egyet is felhozni, merthogy oly abszurd volt e vád. Ha elfogadnánk a Fidesz akkori álláspontját, akkor ezek szerint a jelenlegi kormány csak azért, mert kész együttműködni Moszkvával a Déli Áramlat megépítésében, immár maga is oroszbarát lenne? Ilyet magára adó elemző aligha állítana. A Fidesz azonban néhány éve még könnyű kézzel vetette oda vádként ezt politikai ellenfeleinek. Mindez persze szorosán összefüggött azzal a szorgos munkával fölépített és a jobboldal politikusai által akkoriban gyakorta hangoztatott állásponttal, mely szerint Oroszország újra terjeszkedik, újra vissza akar térni – többek között – térségünkbe is. Ugyan a mértékadó nyugati szakértők többsége semmiféle bizonyítékát nem látta ennek, mindez azonban a legteljesebb mértékben hidegen hagyta Orbánt és környezetét.

Érdekes módon a Fidesz politikusai ellenzékben még kitartóan hajtogatták, hogy az Egyesült Államok európai jelenlétére mindenekelőtt Oroszország fokozódó expanzionizmusa miatt van szükség. Németh Zsolt 2008 októberében, közvetlenül az amerikai elnökválasztás előtt a „Konzervatórium” körkérdésére válaszolva egyenesen azt állította, hogy „az amerikai jelenlétre és kapcsolatokra különösen egy olyan időszakban van szükség, amikor Oroszország megpróbálja megint kialakítani érdekszféráit, ami meggyőződésem szerint jelenleg a legnagyobb biztonsági kockázat számunkra”. De miért is? Az érvek és bizonyítékok megint csak hiányoztak. De ami még ennél is érdekesebb, az az, hogy az utóbbi két évben követett Oroszországgal kapcsolatos hivatalos politika ebben a tekintetben is éles ellentétben áll az ellenzéki korszakban képviseltekkel. Ez a politika ugyanis ma a hallgatás politikája. Hallgatás az oroszországi belpolitikai viszonyokról, a választási csalásokról. És hallgatás Moszkva állítólagos érdekszféra-politikájáról is. Ezek szerint ma minden rendben lenne? Aligha. Akkor pedig mi történt? Miért apadt el a Fidesz korábbi kritikai kedve? Csak nem azért, mert politikusai végre ráébredtek, hogy a kormányzati helyzet másfajta felelősséggel jár, mint az ellenzéki szerep? Ha így lenne, az nagy baj lenne. Mert ezek szerint nem gondolták végig: kerülhetnek olyan helyzetbe, hogy nekik kell majd a magyar politikai közösség egészét képviselve egy asztalhoz ülniük azokkal, akiket nemrég még fennhangon bíráltak. Ez a fajta politikai felelőtlenség azonban idővel csúnyán visszaüt, mint ahogy ez látható is a magyar–oroszl kapcsolatok jelenlegi állapotán. Ennek árát azonban nemcsak a kormány, hanem az egész ország fizeti meg.

Az ellenzéki években követett magatartáshoz képest valóban váratlan volt Orbán 2009-es év végi szeptembertári útja és rövid találkozója Putyinnal. Miként Martonyi János Magyar Hírlapnak, még a kormányváltás előtt adott interjúja (*Magyar Hírlap*, 2010. március 18.) is, amelyben a jövődől külügyminiszter a Fidesz-kormány stratégiai céljait összegezve már úgy fogalmazott: „...jó szövetséges viszony az Egyesült Államokkal, barátság Oroszországgal...”. Ez az álláspont annál is inkább meglepő, sőt, zavarba ejtő volt, mert a szociálliberális kormányzat soha nem beszélt barátságról. Ennél jóval szerényebb ambíciókat táplált. Mindössze korrekt, pragmatikus viszony kialakítása volt a célja, vagyis egy olyan kapcsolatrendszer megteremtése, amelyben a felek kölcsönösen tekintettel vannak egymás legitim érdekeire. Barátság már csak azért sem merülhetett fel, mert a két ország közötti értékbeli különbségek túlságosan nagyok ehhez. Ráadásul a két ország közötti nagyságrendbeli különbség is oly jelentős, hogy efféle tervekkel naivítás lett volna előállni. Orbánék azonban előálltak ezzel és láthatóan azt remélték, hogy néhány udvarias mondat és Oroszország nagyságát elismerő megjegyzés feledtetni tudja majd az ellenzéki évek Moszkvával szembeni rideg és barátságatlan retorikáját. Úgy tűnik azonban, hogy egyelőre nem tudta. Az Orbán-kormány mind ez idáig ugyanis csak egyetlen sikert tudott fölmutatni, a MOL-részvények visszavásárlását. Ez azonban az első pillanattól fogva felettébb kétes sikernek tűnik. Nemcsak azért, mert a magyar állam jóval többet fizetett a pakettért, mint amennyiért ahhoz a Szurgutnyeftye gaz hozzájutott. És még csak nem is azért, mert a MOL-papírok értéke azóta is jóval alacsonyabb, mint a vételi ár volt, hanem azért, mert a

magyar kormány azt az egyedüli aduját vesztette el, amely a Moszkvával folyó tárgyalásain némi esélyt adott volna arra, hogy a következő év végén lejárató hosszú távú gázszerződésünket a jelenleginél kedvezőbb feltételek mellett köthesse újra. Mert ha van komoly magyar érdek – amelynek képviselője a politikai közösség többségét szolgálná –, az nem a MOL-papírok visszavásárlása volt, hanem a magyar gazdaság és a lakossági fogyasztók számára egyaránt fontos kedvező gázár. Ezt azonban legfeljebb a MOL-részvények, avagy azok egy részének „legalizálása” körüli alkuval lehetett volna elérni. A kormány azonban ezt a lehetőséget elszalasztotta. Így aztán mára nem maradt a kezében semmi. Semmi olyan, amellyel erősíthetné alkupozícióit. A Déli Áramlat magyar támogatásának már egy ideje nincs alkuértéke, miután Moszkva nagyon ügyesen az elmúlt években mind Horvátországot, mint Szlovéniát bevonta a projektbe. Így a tervvel szembeni esetleges magyar ellenkezés legfeljebb csak azt tudta volna elérni, hogy a vezeték tőlünk délre haladt volna el. Mi meg két szék közt a pad alatt találtuk volna magunkat. De a paksi atomerőmű felújítása, illetve bővítése sem erősíti a magyar pozíciókat. Ebben az ügyben versenyeztetni Moszkvát csak akkor tudnánk, ha volna pénzünk minderre. De mert nincs, így e terv megvalósítására csak akkor van esély, ha annak költségeit valaki meghitelezi. Oroszország ezt elvben megtehetné, ám a globális válság első, 2008-as hullámának súlyos következményei azóta is nagyfokú óvatosságra intik. Ezért aztán Moszkvában ezerszer is meggondolják, hogy hol hajtsanak végre jelentős akvizíciókat, illetve kinek folyósítsanak hitelt. Magyarország minden jel szerint nincs a kedvezményezetttek listájának élén. Ha ott lenne, akkor az orosz befektetők – avagy maga az orosz állam – már rég jelentkeztek volna, például, a magyar állampapírok vásárlóiként. De nem jelentkeztek. És nemcsak a MOL-részvények körüli huzavona miatt, de azért sem, mert a putyini Oroszország 2005-ben jól látható fordulatot tett, és immár felettebb érzékenyen reagál a második világháborús szerepét átértékelő, áldozatvállalását kétségbevonó megnyilatkozásokra. Moszkva ugyan egyelőre nem vív emlékezetpolitikai csatát a magyar jobboldallal, ám a jelenlegi kormány szimbolikus politizálásának számos eleme taszítja, még ha ennek ritkán ad is hangot. Ez az érzelmi „távolságtartás” ahhoz azonban épp elég, hogy a magyar kormánynak ne lehessenek illúziói: Moszkva csak és kizárólag olyan üzletre hajlandó Magyarországgal, amely érdekeinek messzemenően megfelel. Ezért felesleges akár csak a legcsekélyebb jóindulatra is számítani. Ez ma Magyarországnak nem jár. A „keleti szél” retorikájából egyelőre erre – no meg az azeri baltás gyilkos átadására – futotta. Imponáló teljesítmény.

Tetszik

7 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Farkas Zoltán – A tervezőasztaltól a boncasztalig (Az Orbán-kormány gazdaságpolitikai szándékai és a valóság)** Schmitt Pál köztársasági elnök határidőre aláírta a „talpra állás”...
2. **Sz. Bíró Zoltán: Merre tart Oroszország?** A decemberi dumaválasztás eredményei, illetve az azok hitelességét kétségbe vonó...
3. **Farkas Zoltán: Kényszerek és képzetek – A Bajnai-kormány öröksége** Orbán Viktornak alaposan keresztbe tettek a görögök. Ha voltak is...
4. **Farkas Zoltán: Helyre, tétre, befutóra – A válság, a Bajnai-kormány és az ellenzék** A válság, a Bajnai-kormány és az ellenzék I. Állapothatározók „Szembenézve”...
5. **Csillag István – Mihályi Péter – Az Orbán utáni időszak gazdaságpolitikai keretei** Országunk átkozott balszerencséjére a miniszterelnök egy beteges tévképzet foglya. Mint...

Cimkék: [Sz. Bíró Zoltán](#)